

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Malmisalo-Lensu, Anne-Maija; Mäkinen, Minna

Title: Kohti museoammattia : museologian opintoja ja opetusta Jyväskylän yliopistossa

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Suomen Kotiseutuliitto / kirjoittajat 2022

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Malmisalo-Lensu, A.-M., & Mäkinen, M. (2022). Kohti museoammattia : museologian opintoja ja opetusta Jyväskylän yliopistossa. In H. Lonkila, J. Hako, & A.-M. Halme (Eds.), *Maassa, puussa ja ilmassa : Janne Vilkkunan juhlakirja* (pp. 224-237). Suomen Kotiseutuliitto. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja. A, 40. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-68421-5-8>

Jyväskylän yliopiston opettajan-
koulutuslaitoksen pikkujoulut
Cygnaeuksenkatu 1:ssä 15.12.1997.
Tilaisuuden alussa avattiin tekstiilityön
opetuksen historiasta kertova vitriini.
Kuva: Matti Lemmetti.

Kohti museoammattia

Museologian opintoja ja opetusta
Jyväskylän yliopistossa

Anne-Maija Malmisalo-Lensu, Minna Mäkinen

Janne Vilkuna on puhunut luennoillaan museologin katseesta. Vilkunan mukaan museologian opinnot muuttavat väistämättä opiskelijoiden perinteisemmän ”turistin katseen” museologin katseeksi, jolloin museovierailun aikana huomio kiinnittyy korostuneemmin ammatillisiin seikkoihin, kuten näyttelyn valaistuksellisiin, ripustuksellisiin tai äänimaisemallisiin ratkaisuihin. Näin on käynyt meidänkin katseellemme sekä museovierailuilla että tätä artikkelia kirjoittaessamme; olemme tarkastelleet Jyväskylän yliopiston museologian oppiainetta ja Janne Vilkunaa sen opettajana ja professorina enemmänkin sisältä käsin kuin ulkopuolisin silmin.

Teksti on laadittu pitkälti omiin opiskelumuistoihimme ja työkokemukseemme perustuen, sillä Janne Vilkuna on ollut ensin opettajamme ja sitten työtoverimme jo 30 vuoden ajan. Keskitymme tarkastelussamme erityisesti museologian perusopintoihin, koska ne ovat olleet pääasiallinen vastuualueemme museologian opetuksessa. Museologian maisteriopintoja tarkastelevat Helena Lonkila ja Heikki Hanka omassa artikkelissaan.

Aloitamme artikkelin luomalla tiivistetyn katsauksen museologian vaiheisiin Jyväskylän yliopistossa ja Janne Vilkun työhistoriaan. Sen jälkeen muistelemme Jannea opettajana ja nostamme esiin joitakin keskeisiä asioita, joita hän on opetuksessaan painottanut. Artikkelin kolmantena teemana ovat muistomme museologian opiskelusta. Tarkastelemme lyhyesti myös Vilkun roolia ja merkitystä oppiaineen professorina sekä hänen yhteiskunnallista panostaan museokentän ja museologian oppiaineen hyväksi. Erotamme tässä artikkelissa Janne Vilkun työroolin puhuttelemalla häntä joko sukunimellä tai koko nimellä. Kertoessamme omista muistoistamme kirjoitamme Jannesta tuttavallisemmin etunimellä.

Oppiaineen vaiheet ja Janne Vilkun työhistoria

Jyväskylän yliopistossa olivat alkanet museologian approbaturopinnot – nykyiseltä nimeltään perusopinnot – syksyllä 1983. Opetusta oli hoidettu koordinaattorin ja tuntiopettajien voimin muutaman vuoden ajan, kunnes vuonna 1989 perustettiin museologian yliassistentin virka, johon Janne Vilkuna nimitettiin. Vilkuna tuli virkaan Keski-Suomen museosta, jossa oli työskennellyt vuodesta 1980 alkaen. Yliopistoon siirtyminen vauhditti Vilkun henkilökohtaista tieteellistä tutkimustoimintaa, sillä seuraavana vuonna valmistui lisensiaatintutkiminto ja vuonna 1992 hänestä tuli filosofian tohtori. Museologian dosentin arvon Vilkuna sai vuonna 1996.¹

Museologian oppiaine sijaitsi 1990-luvulla Seminaarinmäen A-rakennuksessa, missä Janne Vilkuna oli tuttu näky kopiokoneen vieressä. Kuva: Jyväskylän yliopisto/Avoimen tiedon keskus, tiedemuseo 1994.

Museologian opinnot laajenivat aineopintoihin vuonna 1993, ja samalla perusopinnot tulivat vapaasti valittavaksi sivuaineeksi kaikille yliopiston opiskelijoille². Suurin osa opiskelijoista oli perinteisten museoaineiden pääaineopiskelijoita, mutta silloin tällöin mukaan hakeutui myös muiden alojen opiskelijoita, etenkin biologian laitokselta. Pääasiallinen oppikirja museologian perusopinnoissa oli Jouko Heinosen ja Markku Lahden kirjoittama *Museologian perusteet* (1988 ja myöhemmät painokset). Sen ohella tehtiin luentomuistiinpanoja ja luettiin erinäisiä monisteita. Perusopinnoissa opetus oli varsin käytännönläheistä. Aineopinnoissa siirryttiin teoreettisempaan tarkasteluun ja luettiin paljon ulkomaisia alan julkaisuja, joita oli huomattavasti runsaammin saatavana kuin kotimaista kirjallisuutta. Oppimateriaalin osalta tarvittiin jatkuvasti uusia, ajankohtaisia asioita käsitteleviä tekstejä. Tähän tarkoitukseen perustettiin vuonna 1993 yhteispohjomainen kahdesti vuodessa ilmestyvä *Nordisk museologi* -aikakauskirja, jossa Janne Vilkuna oli Suomen toimittajana sen toisesta numerosta alkaen vuoteen 2020 asti.³ *Nordisk museologi* oli myös useille museologian opiskelijoille ensimmäinen julkaisufoorumi; parhaat aineopintojen tutkielmat julkaistiin lehdessä artikkeleiksi muokattuina. Tällä tavoin Vilkuna rohkaisi opiskelijoita kohti tieteellistä uraa ja työelämää.

Vuonna 1997 museologian yliassistenttuuri lakkautettiin ja Vilkuna nimitettiin määräaikaiseksi apulaisprofessoriksi. Vuoden kuluttua oli vuorossa muutos määräaikaiseksi professoriksi, kunnes vuonna 1999 professorin paikka julistettiin haettavaksi. Virkaan valittiin Janne Vilkuna helmikuusta 1999 lähtien.⁴

Uuden vuosituhatosen alussa mukaan tulivat uudet kuviot, kun Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto aloitti yhteistyön museologian oppiaineen kanssa vuonna 2001. Perusopinnot olivat tästä eteenpäin yhteiset varsinaisten opiskelijoiden ja avoimen yliopiston opiskelijoiden kesken. Samalla avoin yliopisto palkkasi yhdessä Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitoksen kanssa museologiaan tuntiopettajaksi Anne-Maija Malmisalo-Lensun⁵, joka koordinoi perusopintoja ja hoiti opiskelijoiden ohjauksen, yhteyden yliopiston ulkopuolisiin tuntiopettajiin, tenttien ja muiden tehtävien arvioinnin ja piti osan opetuksesta.

Tuntiopettajan ensimmäisiä tehtäviä oli kehittää perusopintojen museopedagogiikan kurssia työelämäläheisemmäksi. Janne Vilkuna on toiminut käytännössä tuntiopettajan lähiesimiehenä, vaikka viralliset esimiehet ovatkin olleet yliopiston organisaatiossa toisaalla. Tuntiopettajan aloitettua työnsä Janne Vilkunalle jäi paremmin aikaa jo aiemmin alkaneiden aineopintojen ja vuonna 2002 myönnetyn pääainestatuksen myötä alkaneiden syventävien opintojen ja tohtoriopintojen⁶ opettamiseen.

Yksi suurista muutoksista yliopisto-opinnoissa on ollut entisten pääainestatusten muuttuminen kaksiportaisiksi tutkinto-ohjelmiksi vuonna 2005. Museologiaan uudistus vaikutti siten, että vuonna 2006 museologia sai oman erillisen hakuväylän maisterivalinnassa.⁷ Museologian asemaa vahvisti myös vuonna 2005 säädetty *Valtioneuvoston asetus museoista*⁸, jossa mainittiin museoiden valtionosuuden edellytyksenä muun muassa, että vähintään museonjohtajalla ja yhdellä työntekijällä on oltava tarvittavien tutkintojen lisäksi suoritettuna museologian perusopintoja. Vuonna 2013 sanamuodoksi tuli ”perusopinnot”. Asetus oli ensimmäinen laatuaan maailmassa. Se vakiinnutti oppiaineen asemaa

ja oli samalla tunnustus valtion taholta museologian oppiaineelle.⁹ Taustalla oli museopoliittisen *Museo 2000* -toimikunnan (1998–1999) mietintö. Vilkuna oli toimikunnan jäsen ja vahvasti vaikuttamassa siihen, että museoalan erityiskoulutusta eli käytännössä museologian perusopintoja ryhdyttiin edellyttämään museoalan virkojen ja toimien pätevyysvaatimuksissa¹⁰.

Myös myöhemmissä museolakia ja muita alan uudistuksia valmistelemissa toimikunnissa Vilkuna on päässyt vaikuttamaan asiaan¹¹. Lakimuutosten myötä museologian perusopintoihin on tutkinto-opiskelijoiden lisäksi hakeutunut yhä enemmän varttuneempia, museoissa jo työskenteleviä henkilöitä erityisesti avoimen yliopiston kautta. Tämän lisäksi perusopintoja suorittaa vuosittain jo valmistuneita tutkintoaan täydentäviä ja joustavan opinto-oikeuden omaavia opiskelijoita muista yliopistoista.

Museologian opinnot on perinteisesti aloitettu johdantokursseilla. Vilkuna on pitänyt kursseja erityisen tärkeinä, ja hän on aina vastannut sen opetuksesta pääosin itse¹². Kursseilla on käsitelty muun muassa kulttuurin käsitettä, aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä, museologian/heritologian perusteita ja kehitystä sekä museolaitoksen historiaa, organisaatiota ja ansaintalogiikkaa. Aineettoman kulttuuriperinnön osalta Vilkuna on saanut erityistä asiantuntemusta toimittuaan Suomen edustajana Euroopan neuvoston kulttuuriperintöä koskevaa puitesopimusluonnosta valmistelevalle asiantuntijatyöryhmässä vuosina 2003–2004¹³ ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettamassa aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmässä 2013–2017.¹⁴

Muilla perusopintojen kursseilla on tutustuttu muun muassa museorakennusten vaatimuksiin eri aikakausina, kokoelmatyöhön tallennusprosesseineen, museoiden tutkimus- ja näyttelytoimintaan, museopedagogiikkaan, museon ulospäin suuntautuneeseen työhön ja kulttuuriseen vastuuseen. Opintoihin on kuulunut alusta lähtien kokoelmatyöhön liittyen harjoitustehtävänä toteutettava tallennusprojekti, jossa tallennetaan jokin nykypäivän ilmiö museon kokoelmiin. Tallennusharjoitukset tehtiin ensimmäisinä vuosina yhteistyössä yliopiston museon kanssa,¹⁵ sillä Vilkuna toimi oman työnsä ohella Jyväskylän yliopiston museon johtajana vuosina 1993–2016. Tämä vaikutti siihen, että museon tiloja ja asiantuntemusta on käytetty laajemminkin museologian eri kurssien opetuksessa. Tallennusharjoituksen ohella myös harjoittelu on aina ollut osana museologian perusopintoja.

Nykyiset museologian perusopinnot perustuvat 1990-luvulla suunniteltuihin opintoihin. Niitä on toki päivitetty sekä sisällöllisesti että opetusmenetelmien osalta vastaamaan paremmin nykypäivän museokentän tarpeita. Esimerkiksi kokoelmatyöhön perehdyttävälle kurssille on tullut mukaan muun muassa kokoelmien digitalisoitumiseen ja digitaalisen kulttuuriperinnön säilyttämiseen liittyviä kysymyksiä. Samoin monipuolistunut museoiden yleisötyö on tuonut opetukseen mukaan kurkistuksia pelillistämisen ja avoimen tieteen alueille.

Museologian aineopinnot ovat olleet harjoittelua ja seminaaritapaamisia lukuun ottamatta pääasiassa itsenäistä työskentelyä. Erityisesti museologian proseminaari on ollut keskeinen aineopiskelijoiden ohjaus- ja keskustelufoorumi. Vuonna 2005, niin sanotun

Bologna-prosessin (eurooppalaisten yliopistojen tutkintorakenteiden yhtenäistäminen) myötä, olisi sivuaineen proseminaareista pitänyt luopua. Museologian aineopintojen opiskelijat olivat lähes poikkeuksetta sivuaineopiskelijoita, joten uudistus olisi lopettanut seminaarit kokonaan. Niinpä proseminarin nimi muutettiin metodiopinnoiksi, ja opiskelijoiden pienimuotoinen tutkimustoiminta ja seminaaritapaamiset saivat jatkoa. Lisäksi museologian seminaarityöt olivat museologian oppiaineelle tärkeitä, koska oppiaineessa ei ollut kuin yksittäisiä pääaine- ja jatko-opiskelijoita laajempia oppinnyttöitä tuottamassa. Vilkuna korosti, ettei tekstin tieteellisyyttä arvioida laajuuden mukaan, vaan se on tieteellinen, jos se on sisällöltään relevantti ja siinä on asianmukaiset viitteet ja lähteet merkittyinä. Metodiopinnot nimettiin kandidaattiseminaariksi vuonna 2015. Viimeisimmässä opintosuunnitelmien uudistuksessa vuonna 2020 museologian aine- ja syventäviin opintoihin tehtiin laajempia muutoksia ja siinä yhteydessä poistettiin sivuaineopiskelijoille pakollinen kandidaattiseminaari, joka jäi vain pääaineopiskelijoiden suoritettavaksi.

Uuden museolain (314/2019) ja museopoliittisen ohjelman (Mahdollisuuksien museo 2030) myötä museoiden yhteiskunnallinen sekä kulttuurinen merkitys ja toiminnan tavoitteet ovat laajentuneet. Vuorovaikutteisuutta, avoimuutta ja elämyksellisyyttä korostavat tavoitteet ovat tuoneet museot yhä keskeisemmiksi keskustelualustoiksi ja neuvotte-lujen tiloiksi ja siten entistä tärkeämmiksi toimijoiksi osana yhteiskuntaa ja kulttuurista ympäristöä. Tämä on heijastunut sekä opintojen sisältöön että opiskelijoiden halukkuuteen opiskella museologiaa. Nyky-yhteiskunnassamme museoilla ja museologialla näyttää olevan oma tärkeä roolinsa ja paikkansa.

Työelämäläheistä heritologiaa

Vilkunan opetuksessa ovat korostuneet työelämäläheisyys ja museologiaa laajempi heritologinen lähestymistapa. Lähes kaikilla kursseilla on mukana jokin työelämään liittyvä harjoitus. Edellisessä luvussa mainitsimme jo miltei legendaariseksi muodostuneen tallennusharjoituksen, jonka katsomme olevan yksi Janne Vilkunan kehittämän museologian perusopintokokonaisuuden kulmakivistä. Se on työelämään tutustuttava käytännön harjoitus, jossa opiskelijat pääsevät tekemään yhteistyötä museoiden kanssa ja museoiden ohjauksessa. Tämä harjoitus ja yhteistyö museokentän kanssa jatkuu edelleen ja on laajentunut vuosien myötä yliopiston omasta museosta laajemmin paikalliselle ja valtakunnalliselle tasolle. Nykyään opiskelijat tekevät tallennusharjoituksia useissa eri museoissa ympäri Suomen, johtuen muun muassa siitä, että avoimen yliopiston opiskelijoita asuu ja opiskelee Jyväskylän ulkopuolella.

Vuosien myötä työelämäläheinen ote opinnoissa on vahvistunut. Vielä 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä työelämään liittyvät opinnot eivät olleet vallitsevan yliopistopoliittisen näkemyksen mukaan opetuksen keskiössä, koska yliopistopedagogiikassa korostettiin tiedeläheisyyttä¹⁶. Janne Vilku piti käytännön harjoittelua erittäin tärkeänä ja sen vuoksi museologian opintovaatimuksissa vuosina 2005–2015 työharjoittelu piti naamioida nimellä *Työelämään orientoivat museografiset opinnot*. Vaikka nimi muuttui, pysyi suoritustapa entisellään eli opiskelijat tekivät työharjoittelun osana perusopintoja.

Jyväskylän yliopiston museon johtaja Janne Vilkuna esittelemässä museon toimintaa museon johtokunnalle ja yliopiston kulttuuritoimikunnalle. Tilaisuus pidettiin yliopiston vanhassa juhlasalissa 1990-luvun puolessa välissä. Kuvassa näkyvät myös amanuenssi Pirjo Vuorinen ja museon varajohtaja, lehtori Veli Saari.

Kuva: Jyväskylän yliopisto/Avoimen tiedon keskus, tiedemuseo.

Nykyisin yliopistojen pedagogisessa ohjeistuksessa on ryhdytty korostamaan työelämää ja siihen valmentavia opintoja¹⁷, jolloin museologian harjoittelu sai kuvaavamman nimen *Työssäoppiminen* ja harjoittelusta annetaan aiempaa enemmän opintopisteitä. Nyt *Työssäoppiminen* on laajuudeltaan museologian perusopintojen kursseista laajin.

Tallennusharjoituksen ja harjoittelun ohella opiskelijoiden työelämäikkunoita avaavat myös vierailevat luennoitsijat. Museo- ja kulttuuriperintöalan ammattilaisina he kertovat museotyön arjesta eli siitä, millaisia toteutuksia, sovelluksia ja huomioita he ovat omassa työssään tehneet ja miten he toteuttavat niitä museotyön lainsäädännöllisiä velvoitteita sekä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia odotuksia, joita museoille asetetaan. Vierailevat luennoitsijat ovat ehdottoman tärkeä voimavara pienin resurssein ylläpidetyssä oppiaineessa.

Heritologia, objektin museoarvo ja konteksti, suuri museo, ilmiökeskeinen tallennus sekä museologian perusparametrit ovat esimerkkejä käsitteistä ja näkökulmista, jotka ovat viitoittaneet Vilkunan luomaa jyväskyläläisen museologian teoreettista viitekehystä. Vilkuna ei ole määritellyt museologiaa museo- vaan laajemmin heritologiakeskeisesti kroatialaisen museologin Tomislav Šolan hengessä. Tällöin museologisen tutkimuksen kohteena on itse museoiden sijaan museoiden ja muiden muistiorganisaatioiden ja yhteisöjen toiminnan taustalla vaikuttavat kulttuuriset tekijät kulttuuriperintö- ja muistiprosesseineen.¹⁸

Kulttuuriperintö- ja muistiprosessien kautta rakentuva objektin museoarvo on ollut keskeisellä sijalla Vilkun opetuksessa. Hän on kannustanut opiskelijoita tutkimaan aihetta ja on pitänyt museoarvosta puhumista tärkeänä. Objektin kontekstitietojen ja edustavuuden merkitys on iskostunut opiskelijoiden mieliin, samoin kuin varoitukset kokoelmien hallitsemattomasta kartunnasta.¹⁹ Hallitsemattoman kartunnan hillitsemiseksi Vilkuna korostaa ilmiökeskeisen tallennuksen tärkeyttä, sillä se mahdollistaa ja kannustaa esinetallennusta monipuolisempiin tallennusmenetelmiin.

Luento-opetuksen ohella museokenttään tutustuminen on ollut keskeisessä asemassa opinnoissa. Erilaiset sekä kotimaahan että ulkomaille suuntautuneet ekskursiont ovat laajentaneet opiskelijoiden museokäsitystä ja ymmärrystä museotyöstä. Kohteet valittiin esimerkiksi sen perusteella, että ne edustivat museokenttää monipuolisesti sekä tallennusalueiltaan, omistuspohjaltaan, ammatillisuudeltaan että kooltaan. Myös sillä oli vaikutusta, jos museoissa työskenteli Vilkun entisiä oppilaita. Vilkun asema museologian professorina on avannut opintomatkoilla opiskelijoille museoiden yleisöltä suljettuja ovia ja kulisseeja, joiden takana opiskelijat ovat päässeet näkemään museotyön todellisuutta ja arkea. Samalla matkat ovat ryhmäyttäneet opiskelijoita; Vilkuna on kannustanut opiskelijoita verkostoitumaan keskenään, jolloin valmistumisen jälkeen museokentällä on valmis verkosto, jonka kanssa tehdä yhteistyötä.

Vilkuna on ollut opettajana tarinoiden kertoja. Opetettava asia on aina lähtenyt jostain hänen kokemastaan tai näkemästään tapahtumasta, jota hän tarkastelee kriittisesti. Tarinaan kietoutuu sekä kriittinen katse että opetuksellinen näkökulma, jotka tekevät luennoista kiinnostavia ja muistamista helpottavia. Luennot ovat lisäksi aina olleet visuaalisesti rikkaita ja kuva- ja videomateriaali on ollut pedagogisesti hyvin valittua ja tarinoita tukevaa.

Opiskelumuistoja

Aloitimme museologian opinnot vuosina 1992 ja 1997. Museologiasta oli 1990-luvun alkupuolella tarjolla perusopinnot (approbatur-opinnot) ja aineopinnot (cum laude -opinnot) olivat kehitystyön alla. Luennot järjestettiin tuolloin pääsääntöisesti Jyväskylän yliopiston Seminaarinmäellä A-rakennuksen ensimmäisen kerroksen luentosalissa, jossa istuimme natsisevilla sinipunaraitaisilla kääntötuoleilla. Luentoja oli useampi tunti viikossa, joten museologian opiskelijat tapasivat toisiaan varsin usein. Opiskeluviikon päättivät museologian luennot perjantaisin kello 8–12. Museologia oli (ja on edelleenkin) oppiaine, joka kokoaa yhteen kulttuuri-, historia- ja taideaineiden opiskelijoita. Mukana on ollut myös muutama biologian opiskelija. Opiskeluyhteisöstämme muodostui varsin tiivis ja hedelmällisen monitieteinen. Laitoksen muutettua Juomatehtaalle vuonna 2001 luennot olivat rakennuksen auditoriossa ja myöhempien muuttojen jälkeen Seminaarimäen kampuksen saleissa.

Opetuksesta vastasi lähes yksinomaan Janne. Muistot Jannen tavasta opettaa liittyvät paljolti kriittiseen ja provosoivaankin otteeseen. Jannen luennot pistivät meidät ajattelemaan ja ne herättivät tunteita ja keskustelua – sekä luennoilla että luentojen jälkeen.

Kursseilla oli myös vierailuluentoja. Pienen osan luennoista piti yliopiston ulkopuolisten tuntiopettajien joukko, joka koostui pääasiassa Jyväskylän museoissa ja arkistoissa työskennelleistä henkilöistä. Useimmiten edessämme seisoivat kuitenkin yliassistentit siistissä puvussa solmio kaulassa kahdeksan tuntia viikossa.

Opetuksesta jäi lähtemättömästi mieleen varaston ja säilytystilan ero. ”Tentti on sillä hylätty, jos kirjoittaa säilytystilan sijaan varasto!” Janne painotti. Uhkaus ei onneksi toteutunut, sillä toinen meistä, joka oli erehtynyt kirjoittamaan tenttipaperiin sanan ”varasto”, sai vain suullisen huomautuksen. Tenttipapereissa luki aina: ”Vastaa lyhyesti ja ytimekkäästi!” Tenttien arvostelu ei ollut Jannelle mieluisinta työtä, joten hän ei halunnut lukea pitkiä vastauksia, joissa kirjoitettiin puolet asian vierestä.

Havainnollistamisessa Janne oli aivan omaa luokkaansa. Muistiin on jäänyt muun muassa esimerkki Indiana Jones -elokuvan lopusta, jossa liitonarkki häviää valtavaan varastoon; Janne halusi opiskelijoiden muistavan, että museoissa tulee olla riittävästi säilytystilaa. Historian elävöittämistä hän havainnollisti muun muassa kuvasarjalla, jossa hän arkeologina kaataa puun itse tehdyllä kivikirveellä. Objektin museoarvoa pohtiessaan Janne on esitellyt esimerkiksi länkien uusiokäyttöä länkipelienä. Joidenkin materiaalista kulttuuria tutkineiden ajatusten vastaisesti Janne on korostanut länkipelien merkitystä osana yleisempää kaipua agraariajan rauhalliseen elämäntapaan. Länkipeliin katsoes-

Professori Vilkuna valmistelemaan luentoaan tuolloin G-rakennuksessa sijainneessa työhuoneessaan.
Kuva: Jyväskylän yliopisto/Avoimen tiedon keskus, tiedemuseo 2011, kuvaajana Pirjo Vuorinen.

samme näemme sekä menneisyytemme maaseudun että nykyisen itsemme. Näin länki-peilin museoarvo moninkertaistuu.²⁰

Aineopinnoissa oli runsaasti ulkomaista kirjallisuutta, joka sijaitsi yliassistentin työhuoneen seinänvierukset täyttäneissä kirjahyllyissä Atheneum-rakennuksen toisessa kerroksessa. Tenttikirjojen lainaaminen piti opiskelijoiden osata ajoittaa sopivasti Jannen vastaanottoajan yhteyteen, ja lainatut kirjat merkittiin käsin lainauskortistoon. Erinäisten vaiheiden ja vuosien jälkeen museologian kirjasto on saanut omat hyllynsä uudistuneesta ja syksyllä 2021 uudelleen avautuneesta Jyväskylän yliopiston kirjasto Lähteestä hyllynumerolla 51.

Siitä huolimatta, että museologia oli meille sivuaine, perustimme oppiaineelle oman ainejärjestön, Diaarion, vuonna 1994. Tärkeänä perustamisen motiivina oli halu lisätä museologian resursseja ja siten auttaa Jannea erityisesti uusien aineopintojen opetustarjonnan lisäämisessä. Ainejärjestönä meillä oli parempi mahdollisuus lähestyä yliopiston hallintoa ja kertoa huolemme²¹. Janne antoi meille niin sanotusti vapaat kädet toimia ja tuki meitä pyrkimyksissämme.

Museologian aineopintoihin varattu kontaktiopetuksen tuntimäärä oli rajallinen, joten opiskelijoiden keskuudessa syntyi ajatus järjestää seminaareja, joissa käsiteltäisiin museologiaan liittyviä ajankohtaisia aiheita. Ensimmäisen valtakunnallisen seminaarin Diaario järjesti keväällä 1996. Alun perin seminaarin oli tarkoitus olla pienimuotoinen ”patjaseminaari”, jonne kokoontuisi 20–30 museoalan ammattilaista ja opiskelijaa keskustelemaan museoalan kysymyksistä. Loppujen lopuksi seminaari laajeni kaksipäiväiseksi tapahtumaksi, jossa oli noin 150 osallistujaa. Ja mikä parasta: seminaarista muodostui perinne. Tähän mennessä seminaari on järjestetty lähes joka vuosi ja kokonaan opiskelijavoimin. Perinne ei katkennut siinäkään vaiheessa, kun Diaario päätti itsenäisen toimintansa ja sulautui osaksi laitoksen laajemman ainejärjestön, Corpuksen, toimintaa.²²

Diaario toimi alusta alkaen tiiviissä yhteistyössä Jannen kanssa, joka tuki opiskelijoita seminaarin järjestelyissä ja sisällytti seminaarin opetusohjelmaan. Olemalla mukana seminaarin järjestelyissä oli mahdollista suorittaa opintopisteitä. Vilkuha luonnehti Diaariota ”maailman aktiivisimmaksi ainejärjestöksi”.²³

Museologian seminaarin ohella mieleenpainuvia tapahtumia ovat olleet sekä kotimaahan että ulkomaille suuntautuneet opintomatkat, joita järjestettiin sekä taidehistorian ja museologian oppiaineiden että ainejärjestön toimesta. Pohjois-Suomen ekskursionä vuonna 1995 oli ensimmäinen. Sen jälkeen olivat vuorossa muun muassa Länsi-Suomen ekskursionä sekä Pietarin, Ruotsin ja Baltian maiden ekskursionä vuosina 1997–2001.²⁴ Matkoilla luentosalin luoma arvokkuus karisi Jannen olemuksesta ja hän osoittautui hauskaksi seuraksi ja tarinoiden kertojaksi. Janne sai esimerkiksi Vilnassa houkutelua pienen ryhmän mukaansa konditoriaan, jossa hänen ehdotuksestaan ostettiin jokaista saatavilla olevaa leivosta yksi kappale, minkä jälkeen pidimme leivosmaistiaiset.

Kansainvälisiä tuulahduksia opiskeluun toivat muun muassa kroatialaisen museologian tohtori Tomislav Šolan vierailu vuonna 1992 ja museologian kaksi kansainvälistä kesä-

koulua (International Summer School for Heritage Studies) vuosina 1995 ja 1996. Vuonna 2005 Suomen museoliitto järjesti Jyväskylässä Museolehtoripäivät, jonne pääpuhujaksi oli kutsuttu yhdysvaltalainen emeritusprofessori Geoge Hein²⁵. Hän oli tunnettu ja paljon siteerattu tutkija erityisesti museopedagogiikan kysymyksissä. Museologian opiskelijoille järjestettiin oma Heinin pitämäluentotilaisuus varsinaisten museolehtori-päivien ohien. Viime vuosina opiskelijoiden järjestämään museologian seminaariin on myös kutsuttu ulkomaisia puhujia. Tämän on mahdollistanut yhteistyö ICOMin Suomen komitean kanssa.

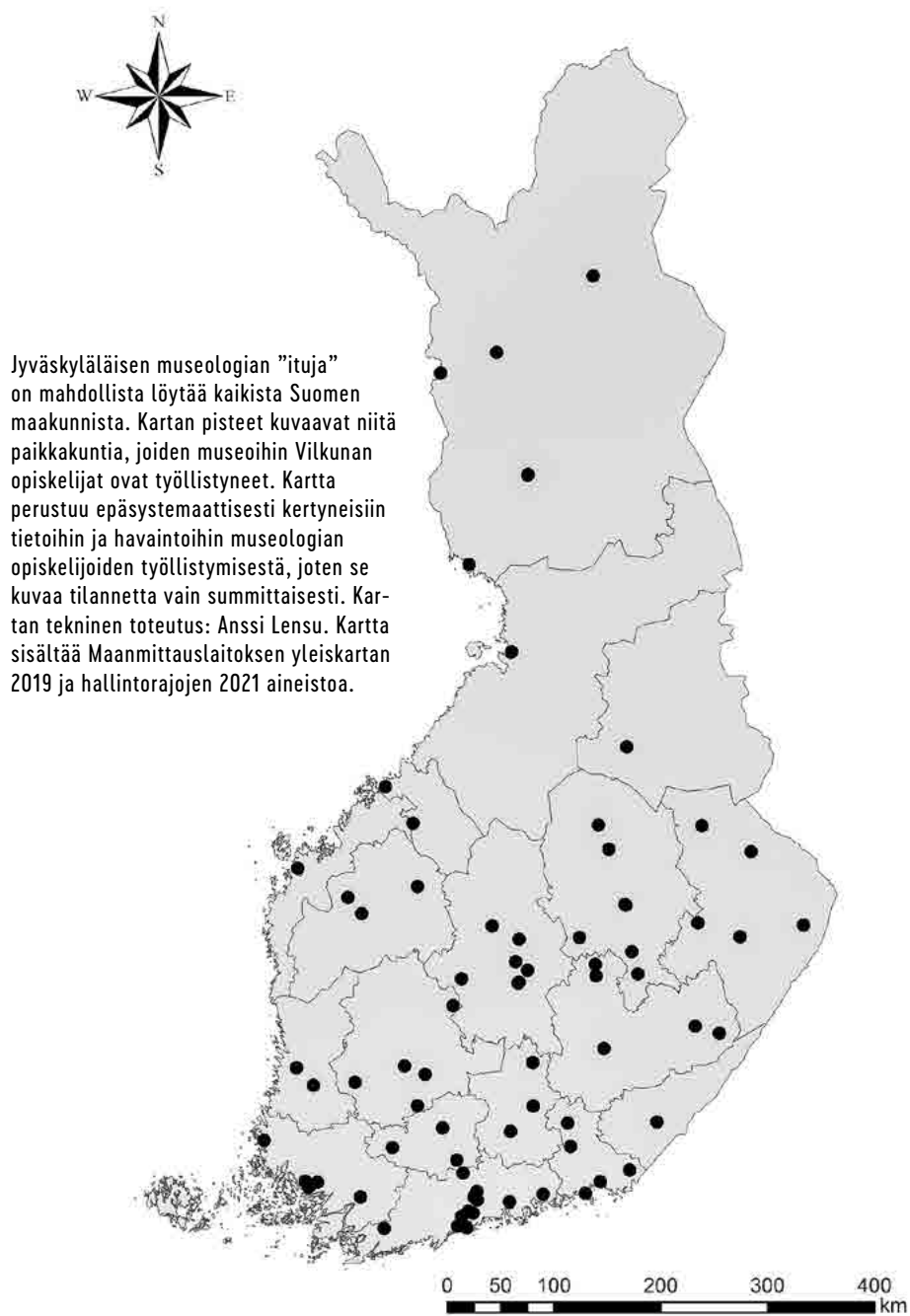
Opiskeluvuosien vaihduttua työvuosiksi museologian oppiaineessa Jannesta tuli työtoverimme ja esimiehemme. Janne on antanut meille vastuuta ja olemme saaneet työskennellä itsenäisesti. Meillä on ollut mahdollisuus kokeilla museologiassa uusia opetusmenetelmiä, joista osa jäi kokeiluiksi, mutta osa jäi elämään. Hän on kuunnellut meidän ehdotuksiamme opetukseen liittyen ja usein toteuttanutkin niitä. Työtoverina Janne on aina ollut helposti lähestyttävä, kannustava ja oman väen puolia pitävä. Työpaikan kahvihetkiin hän on aina osallistunut ja muistuttanut opiskelijoitakin harjoitteluohjeistuksessaan kahvituntien merkityksestä työyhteisön tärkeinä kohtaamis- ja tiedonvälityksen paikkoina.

Museologian ja museokentän pitkäaikainen vaikuttaja

Yksi Jannen usein käyttämistä lainauksista tai sanonnoista on Kenneth Hudsonin vuonna 1999 lausuma toteamus ”Täytetty tiikeri on täytetty tiikeri museossa”, jossa korostetaan sitä, että kaikki museossa esitettävä on irrotettu todellisesta ympäristöstään ja siirretty museoon uuteen ympäristöön, jolloin tiikeri on kulttuurinen käsitys tiikeristä. Vastaavasti tämä kirjoittamamme artikkeli on representaatio Janne Vilkunasta ja Jyväskylän yliopiston museologian oppiaineesta. Artikkelin on syntynyt sekä historiallisten lähteiden, arkistoaineiston että omien muistikuvien pohjalta eli se on omanlaisensa suodattunut ja tietoisesti valittu kulttuurinen kuva Jannesta museologian professorina, opettajana ja työtoverina. Pitkäaikainen yhteistyömme Janne Vilkun kanssa on antanut meille syvempää ymmärrystä erilaisista näkökulmista menneisyyteen ja sen säilyttämiseen. Museologian myötä ajattelumme on laajentunut ja syventynyt, jopa ”vilkunalaistunut”.

Janne Vilkuna on toiminut yli kolmekymmentä vuotta museologian oppiaineessa, sen kehittäjänä, toteuttajana ja professuurin myötä vaikuttajana sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Samalla hän on vaikuttanut koko suomalaisen museokenttään osallistuen lukuisiin työryhmiin ja toimikuntiin. Tutkimuksellisenä päämääränä Vilkunalla on ollut muun muassa museo- ja kulttuuriperintöalan toimintahistorian tallentaminen, esinetutkimuksen ylläpitäminen ja tutkimustulosten saattaminen yleiseen tietoisuuteen. Lisäksi Vilkuna on pitänyt tärkeänä tieteellisenä tehtävänä julkaista populaareja tekstejä ja välittää asiantuntemustaan lukuisin yleistajuisin esitelmin ja kulttuuriperintökentän tapah-tumissa esitetyn juhlapuhein edistäen siten suuren museon ymmärtämistä.

Vilkuna on ehtinyt uransa aikana opettaa useita opiskelijasukupolvia sekä varsinaisen yliopiston että avoimen yliopiston puolella. Opiskelijat ovat työllistyessään toteuttaneet Vilkunan oppeja käytännössä, jolloin jyvaskyläläisen museologian ”idut” ovat levittäytyneet ympäri Suomen kulttuurihistoriallisiin, taide- ja luonnontieteellisiin museoihin. Koulutus on antanut perusevään työskentelyyn laaja-alaisella museokentällä.

Viitteet

1. Iltanen 2008, 42–43.
2. Vuosina 1984–1992 museologiaa sai opiskella suosituksen mukaan aikaisintaan 3. lukuvuonna, jos opintokokonaisuus sisällytettiin 160 ov:n laajuiseen tutkintoon. Vuosina 1992–1996 opinto-oppaassa mainittiin, että opinto-oikeus on avoin kaikkien Jyväskylän yliopiston tiedekuntien opiskelijoille ja että kaikki luennot ovat pakollisia. (*Jyväskylän yliopisto, humanistisen tiedekunnan opinto-opas*, vuosilta 1984–1988, 1992, 1994, 1996–1998.)
3. Iltanen 2008, 43.
4. Iltanen 2008, 44.
5. Malmisalo-Lensun kahden perhevapaan aikana sijaisina toimivat FM Tytti Pintilä ja FM Minna Mäkinen. Kevätlukukauden 2014 tehtävää hoiti FL Marja-Liisa Rajaniemi, jonka jälkeen työ vakinaistettiin ja siihen valittiin FL Minna Mäkinen. Hän oli aiemmin opettanut museologian perusopintoja Suomen museoliiton järjestämällä Verso-kursseilla vuosina 2005–2013.
6. Museologia sai jatkotutkinto-oikeuden 12.2.2002. Ensimmäinen jatko-opiskelija valittiin 2.6.2003. (Koulutussuunnittelija Juha Teppo, sähköposti Minna Mäkiselle 1.12.2021.)
7. Koulutussuunnittelija Juha Teppo, sähköposti Minna Mäkiselle 1.12.2021. Nykyisin museologian maisteriopintoihin on mahdollista hakea joko suoraan tai KUOMAn (kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriohjelma) kautta.
8. Finlex, ”Valtioneuvoston asetus museoista 1192/2005.”
9. Iltanen 2008, 47; ks. tarkemmin lain vaatimat edellytykset: Finlex, ”Valtioneuvoston asetus museoista annetun valtioneuvoston asetuksen 1§:n muuttamisesta 456/2013.”
10. Iltanen 2008, 45; Vilkkuna oli ollut jo aiemmin muun muassa museolakia täydentäneen *Lex Museorum* -toimikunnan jäsen 1993–1994. Ibid.
11. Opetus- ja kulttuuriministeriö, ”OKM valmistelee uutta museopoliittista ohjelmaa.”
12. Vilkkuna piti viimeiset Johdanto museologiaan -kurssin luentonsa syksyllä 2021. Luennot videotiitiin ja ne tullaan tallentamaan Jyväskylän yliopiston museon kokoelmiin.
13. Iltanen 2008, 45.
14. Opetus- ja kulttuuriministeriö, ”Aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmä asetettu”.
15. Jyväskylän yliopiston avoimen tiedon keskuksen intendentti Pirjo Vuorinen kirjoittaa yliopiston museoon tehdyistä tallennusharjoituksista ja laajemmin ilmiökokeskeisestä tallennuksesta toisaalla tässä teoksessa.
16. Esim. Pyykkönen, Kumpulainen & Vierimaa 2019.
17. Esim. Pyykkönen, Kumpulainen & Vierimaa 2019.
18. Vilkkuna 2021, 51–56.
19. Iltanen 2008, 45.
20. Vilkkuna 2013, 123.
21. Esimerkiksi Diaarion puheenjohtajan ja sihteerin rehtori Aino Salliselle 5.3.1996 lähettämä sähköpostiviesti, jossa pyysimme rehtoria kohdentamaan enemmän opetusresursseja erityisesti museologian aineopintoihin. Vielä samana päivänä lähettämässään vastauksessa rehtori mainitsi museologian yhdeksi yliopistoamme profiloivaksi oppiaineeksi. Hän kehotti meitä kertomaan huolemme tiedekunnan suuntaan ja toivoi, että oppiaine kehittyisi myös resurssiensa puolesta hyvään suuntaan.
22. Neitola 2019, 94–96.
23. Iltanen 2008, 71–73.
24. Iltanen 2008, 43–44.
25. Suomen museoliitto 2005, 5.

Lähteet ja kirjallisuus

- Finlex. ”Valtioneuvoston asetus museoista 1192/2005.” Säädökset alkuperäisinä. Annettu 22.12.2005. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20051192?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=museologian> Viitattu 22.11.2021.
- Finlex. ”Valtioneuvoston asetus museoista annetun valtioneuvoston asetuksen 1§:n muuttamisesta 456/2013.” Säädökset alkuperäisinä. Annettu 19.6.2013. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130456?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=museologian> Viitattu 22.11.2021
- Finlex. ”Museolaki 314/2019.” Säädökset alkuperäisinä. Annettu 15.3.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190314#Lidm45237816463936> Viitattu 22.11.2021.
- Iltanen, Maija. 2008. *Yksiköstä yhteisöksi: Katsaus Jyväskylän yliopiston Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitoksen oppiaineiden historiaan sekä yhteislaitoksen vaiheisiin*. Pdf-tiedosto. Jyväskylän yliopisto: Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos <https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/mutku/toiminta-ja-tavoitteet/taikun-historia/historiikki.pdf> Viitattu 17.11.2021.
- Jyväskylän yliopisto, humanistisen tiedekunnan opinto-opas*, vuosilta 1984–1988, 1992, 1994, 1996–1998. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Mattila, Mirva (toim.). 2018. *Mahdollisuuksien museo: Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160600/OKM_11_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y Viitattu 17.11.2021.

Neitola, Uula 2019. ”Patjaseminaarista KonMariin – Museologian seminaari alkoi museopoliittisista kysymyksistä.” Teoksessa Uula Neitola (toim.) *Museoammattilaisen mukana*, 94–96. Helsinki: Museualan ammattiliitto MAL ry.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. ”Aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmä asetettu.” Tiedote. Julkaistu 26.9.2014. <https://okm.fi/-/aineettoman-kulttuuriperinnon-asiantuntijaryhman-asetettu> Viitattu 17.11.2021.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. ”OKM valmistelee uutta museopoliittista ohjelmaa.” Uutinen. Julkaistu 19.8.2015. <https://okm.fi/-/okm-valmistelee-uutta-museopoliittista-ohjelmaa> Viitattu 17.11.2021.

Pyykkönen, M., Kumpulainen, K., & Vierimaa, S. 2019. ”Työn muutoksen haasteet kulttuurialan korkeakoulutuksen työelämäpedagogiikalle.” *Ammattikasvatuksen Aikakauskirja*, 21(4), 45–61. <https://journal.fi/akakk/article/view/89251> Viitattu 5.1.2022.

Suomen museoliitto. 2005. *Toimintakertomus*. Helsinki: Suomen Museoliitto. <http://www.museoliitto.fi/doc/Toimintakertomus2005.pdf> Viitattu 5.1.2022.

Vilkuna, Janne. 2013. ”Arvokasta, arvotonta - maatalousesineistöä uusiokäytössä: museolängistä haivattua.” Teoksessa Lassi Saressalo (toim.) *Kotiseutu*. Kotiseutuliiton julkaisuja A:25. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto.

Vilkuna, Janne. 2021 (2007). ”Museologian vaiheita.” Teoksessa *Museologia tänään*, toimittaja Pauliina Kinanen, 44–65. 3. painos. [Helsinki]: Suomen museoliitto.

